

κλασικῶν χρόνων δυσκολίας, ὀφειλομένης εἰς τὴν ἀνορθογραφίαν καὶ τὴν ἔλλειψιν ἰδιαίτερας φροντίδος κατὰ τὴν ἐγγάραξιν τῶν γραμμάτων. Μοχθεῖ τις ἐνίοτε νὰ πείσῃ ἑαυτόν, ὅτι τὰ ἐπὶ τοῦ λίθου γράμματα ἀποδίδουν ὄντως τὸ ὑπὸ τοῦ συγγραφέως ἀναγραφόμενον κείμενον. Ἄλλοτε πάλιν, ἐνῶ σφύζεται ἱκανὸς ἀριθμὸς γραμμάτων δὲν συντίθενται ἐκ τούτων πλήρεις λέξεις. Παραδείγματα τούτων ἔστωσαν αἱ ὑπ' ἀριθ. 22, 261, 284, 580, 626 ἐπιγραφαί.

Ἄλλὰ ὑπ' ἀριθ. 284 ₈		πιθανῶς ἰσαγωγῆς
» » 452 _{4/5}	Πρεσβυτέρῳ	διατί ὄχι πρεσβυτέρῳ;
» » 789 _{2/3}	μετὰ Μοῦσῃ λέγων	διατί ὄχι μετὰ Μοῦσῃ;

Περὶ τῆς αὐτῆς ὑπ' ἀριθ. 789 ἐπιγραφῆς ὄρα καὶ Addenda σελ 288 (τοῦτο δὲ εἶναι τὸ ὀρθὸν καὶ ὄχι τὸ ἐκεῖ ἀναγραφόμενον 679), ὡς ἐπίσης καὶ Σ. Πελεκίδην ἐν «Πεπραγμένα τοῦ Θ' διεθνοῦς βυζαντινολογικοῦ Συνεδρίου 1953» (δημοσιευθέντα ἐν ἔτει 1955), τόμος 1ος σελ. 408, μετὰ καλῆς ἀπεικονίσεως ἐν πίνακι 84 (= R.É.G. 1969, Bull. Épigra. No 369). Ἐπὶ ταύτης ἀναγιγνώσκεται ἐν τῷ 4ῳ στίχῳ τῷ Ἀαρῶν καὶ ὄχι τῷ Ἀάρωνι.

ΜΑΡΚΕΛΛΟΣ Θ. ΜΙΤΣΟΣ

* * *

PLATON, Πολιτεία. Der Staat, bearbeitet von **Dietrich Kurz**, griechischer Text von **Émile Chambry** deutsche Übersetzung von **Friedrich Schleiermacher** (Platon, Werke in acht Bänden griechisch und deutsch, vierter Band, herausgegeben von **Gunther Eigler**) Wissenschaftliche Buchgesellschaft Darmstadt, 1972, σελ. XIV/875, Gzl. DM 59,90.

Ὁ εὐμεγέθης, εὐσύνοπτος καὶ εὐχρηστος αὐτὸς τόμος ὁ περιέχων τὸ ἀριστούργημα τοῦ θείου φιλοσόφου, τὴν «Πολιτείαν», μὲ τὸ πρωτότυπον κείμενον, τὴν μετάφρασιν τοῦ Schleiermacher καὶ πρῶτατολογικὰς παρατηρήσεις ἐπαρκεῖς διὰ τὴν κατανόησιν τῶν ἐννοιῶν τοῦ ἔργου, ἀποτελεῖ δῶρημα τῆς Wissenschaftliche Buchgesellschaft Darmstadt πρὸς τοὺς σπουδαστὰς τῶν Ἑλληνικῶν Γραμμάτων. Εἶναι δὲ βέβαιον ὅτι οὐ μόνον τοὺς σπουδαστὰς τῶν Ἑλληνικῶν γραμμάτων καὶ τοὺς γευσασμένους Ἑλληνικῆς παιδείας θὰ ἐξυπηρετήσῃ, ἀλλὰ καὶ πλῆθος ἄλλο μορφωμένων πολιτῶν, οἱ ὁποῖοι θὰ θελήσουν νὰ ἔλθουν εἰς ἐπαφὴν μὲ τὴν σκέψιν ἐνὸς πνευματικοῦ ὁδηγοῦ τῆς ἀνθρωπότητος μέσῳ τῆς μεταφράσεως καὶ τῶν σχολίων, ἀλλὰ καὶ ἐνιαχοῦ καὶ μέσῳ τοῦ ἰδίου τοῦ πρωτοτύπου κειμένου.

Σήμερον μὲ τὸν περιορισμὸν τῶν Ἑλληνικῶν σπουδῶν εἰς τὰ Δυτικὰ κράτη ἐπ' εὐνοίᾳ διδακτικῶν ὑλῶν ὠφελιμωτέρων διὰ τὰς ἀμέσους ἀνάγκας τοῦ βίου, ἡ κοινωνία ὡσεὶ διαισθανομένη τὴν μορφωτικὴν ζημίαν ἐπιζητεῖ νὰ ἀντισταθμίσῃ ταύτην διὰ τῆς μελέτης τῶν κλασσικῶν συγγραφέων ἐν μετάφρασει.

Διὰ τῆς παρουσίας ἐκδόσεως τὸ χρησιμοποιοῦν τὴν γερμανικὴν γλῶσσαν μορφωμένον κοινὸν ἀποκτᾷ μίαν λαμπρὰν εὐκαιρίαν νὰ ἐπικοινωνήσῃ μὲ τὴν περὶ ἱερώδους κράτους ἀντίληψιν τοῦ μεγάλου φιλοσόφου σήμερον, εἰς μίαν ἐποχὴν ζωηρᾶς πνευματικῆς ἀναζητήσεως τῶν χαρακτηριστικῶν στοιχείων μιᾶς συγχρόνου εὐνομούμενης πολιτείας.

Ἀποτελεῖ εὐτυχῆ ἀπόφασιν τοῦ ἐκδότου ὁ συνδυασμὸς τοῦ Ἑλληνικοῦ κειμένου τῆς ἐκδόσεως Budé «Les Belles Lettres» τῶν ἐτῶν 1965 καὶ 1967 τῆ ἐπι-

μελεία E. Chambry και τῆς μεταφράσεως τοῦ φιλοσόφου Fr. Schleiermacher ἐκ τῆς β' ἐκδόσεως τοῦ 1828, διότι ἀμφότερα τὰ ἔργα ταῦτα εἶναι ἐκ τῶν καλυτέρων τοῦ εἵδους τῶν.

Ὡς πρὸς τὸ κείμενον τῆς Πολιτείας και τῶν ἄλλων Πλατωνικῶν ἔργων εἶναι γνωστὸν ὅτι ἔχει προηγηθῆ ἔργασια ἐπίπονος πολλῶν γενεῶν σοφῶν κριτικῶν και φιλολόγων, παραβολῆς κωδίκων και προβολῆς εἰκασιῶν διορθωτικῶν. Οὐδὲν κείμενον δύναται νὰ θεωρηθῆ ὡς τελειωτικῶς διωρθωμένον δυνάμενον νὰ ταυτισθῆ πρὸς τὸ ἀρχικόν. Ὅμως τὸ κείμενον Chambry, σχετικῶς νέον, δύναται νὰ θεωρηθῆ ἐκ τῶν καλυτέρων, μετὰ καλῶς ἐνημερωμένον τὸ κριτικόν του ὑπόμνημα, ἐπιτρέπον τὴν ἐναλλακτικὴν ἐρμηνείαν. Φυσικὰ αἱ ἐπὶ τοῦ ἔργου ἐρευναι οὐδέποτε ἀναγκαιζόνται και διαρκῶς προκύπτουν νέαι ἀναγνώσεις. Ἐν εἶδει παραδείγματος ἔστω τὸ χωρίον 509 d 3 «*ἵνα μὴ οὐρανοῦ εἰπῶν*», ἔνθα μνημονεύονται οἱ κώδικες F οὐρανοῦ και A οὐρανόν. Ὁ κώδιξ W ὅμως, μὴ μνημονεύμενος ἐνταῦθα, περιέχει τὴν γραφὴν οὐρανοῦ. Καὶ ὁ ἡμέτερος Σαββαντίδης (ιδεὲ «ΠΛΑΤΩΝ» KB/1979, σελ. 359) εὐρίσκει ὅτι ἡ γραφὴ αὕτη ἄριστα προσιδιάζει ἐνταῦθα και δίδει λογοπαικτικὸν νόημα εἰς τὴν Πλατωνικὴν φράσιν «δοκῶ σοφίζεσθαι». Ὡς ἔχει ὅμως, διὰ τὴν ἐποχὴν τῆς ἐκδόσεώς του, τὸ ὑπόμνημα Chambry εἶναι ἱκανοποιητικόν.

Ὡς πρὸς τὴν ἐρμηνείαν οὐδεὶς θὰ ἀμφισβητήσῃ ὅτι ὁ Schleiermacher, δόκιμος φιλόσοφος, εἶναι εἷς τῶν ἀρμοδιωτέρων ἐρμηνευτῶν τῶν φιλοσοφικῶν ἀντιλήψεων τοῦ Πλάτωνος. Ἡ λεκτικὴ διατύπωσις και ἡ ὀρθογραφία του, εἰκονίζοντα τὴν πρὸ ἐνός και ἡμίσεος αἰῶνος μορφὴν τῆς Γερμανικῆς γλώσσης, ἐδέξασε νὰ ὑποστοῦν τὰς ἀναγκαίας ἐλαφρὰς προσαρμογὰς ὑπὸ τοῦ ἐπιστημονικοῦ ἐκδότου D. Kurz.

Πρόβλημα προέκυψεν ἐκ τῆς διαφορᾶς τοῦ παρόντος Ἑλληνικοῦ κειμένου πρὸς τὸ τοῦ Diés, τὸ ὁποῖον εἶχεν ὑπ' ὄψει του μεταφράζων ὁ Schleiermacher. Ἀλλὰ και ὡς πρὸς ἐκεῖνο ἀπέκλινεν ὁ ἴδιος ἐνιαχοῦ ἠθελημένως ἢ ἀθελήτως. Τὴν δυσχέριαν παρέκαμψεν ὁ ἐπιστημονικὸς ἐκδότης διὰ τῆς ἐπισημάνσεως τῶν περιπτώσεων τούτων ἐν τῷ κειμένῳ και διὰ παραθέσεως ἐν τῷ ὑπομνήματι τῆς ἐρμηνείας τῆς προσιδιάζουσας εἰς τὴν παρούσαν μορφὴν τοῦ Ἑλληνικοῦ κειμένου. Παράδειγμα ἔστω τὸ χωρίον 501 b4. Ὁ Schleiermacher εἰς τὸ *ἐμποιοῖεν* εἶχε προσθέσει <τε> και ἐρμηνεύει ἀναλόγως. Τὸ κείμενον Chambry ἔχει ἀπλῶς τὸ ῥῆμα, και θέτει μετ' αὐτὸ κόμμα : *ἐμποιοῖεν*. Ὁ ἐκδότης δίδει κανονικῶς τὴν μετάφρασιν τοῦ Schl., εἰς τὸ ὑπόμνημα ὅμως παραθέτει και τὴν μετάφρασιν τὴν προσιδιάζουσαν εἰς τὸ ὑπάρχον κείμενον. Ὅμοίως παρατίθενται ἐν τῷ ὑπομνήματι και ἐρμηνεῖται ἀντιστοιχοῦσαι εἰς τὰς ὑπαρχούσας παραλλαγὰς τοῦ κειμένου (*variae lectiones*).

Ὡς πρὸς τὸ βοηθητικὸν τῆς διδασκαλίας ὑπόμνημα τῶν πραγματολογικῶν παρατηρήσεων και τῶν σχολίων, τοῦτο εἶναι περιορισμένον εἰς τὰ κυριώτερα και διατυποῦται λακωνικῶς, ἵνα μὴ ἡ ἔκτασις τοῦ ἔργου διογκωθῆ ἀσυμμέτρως. Κυρίως δίδονται αἱ παραπομπαὶ ὁσάκις τὸ κείμενον ἀναφέρει γνώμας ἐτέρων συγγραφέων. Ἐπίσης γίνεται παρατήρησις συσχετίσεως ὠρισμένων τμημάτων κειμένου πρὸς προηγουμένην ἢ μεταγενεστέραν διαπραγματέυσιν τοῦ αὐτοῦ θέματος εἰς τὸ ἴδιον ἔργον. Γενικώτερα προσπάθεια συσχετίσεως τῶν ἐκφραζομένων ἰδεῶν ἐνταῦθα πρὸς παρομοίας ἰδέας ἐκφρασθείσας εἰς ἄλλα ἔργα τοῦ αὐτοῦ ἢ ἄλλου συγγραφέως ἀποφεύγεται.

Ὁ σχολιασμὸς εἶναι ὅσον οἶόν τε σύντομος, ἀπλῶς ἐνδεικτικὸς, πρὸς ἀποφυγὴν παρεκτάσεων. Οὕτω λ. χ. ἐν 863 d 5 : οἱ δὲ δίδεται τὸ σχόλιον «*Εἶναι ἀσαφὲς ποῖοι ὑπονοοῦνται*». Φυσικὰ εἰς μίαν ἐκτενεστέραν ἢ εἰδικωτέραν ἐκδοσιν θὰ ἠδύνατο νὰ σημειωθῆ εὐρυτέρα ἐπεξήγησις, οἶον : Ὁ σχολιαστὴς ση-

μειοῖ ὅτι ὁ Πλάτων ὑπονοεῖ τὸν Ἡρόδοτον VI 86 «ἀπὸ τοῦ δοθέντος χρησιμοῦ Γλαύκῳ τῷ Λάκωνι». Ἡ αἰ ὑπὸ ἐτέρων ἐρμηνευτῶν διδόμενα ἐνδείξεις ὅτι ὑπονοεῖται τὸ ὑπὸ Ἡσ. Ἔργ. καὶ Ἡμ. 280 «ἀνδρὸς εὐόργκου γενεὰ μετόπισθεν ἀμείνων» καὶ τὸ τοῦ Τυρταίου 10. 29 «καὶ τύμβος καὶ παῖδες ἐν ἀθρώποισ' ἀρίσημοι καὶ παίδων παῖδες καὶ γένος ἐξοπίσω». Τὸ αὐτὸ θὰ ἠδύνατο νὰ λεχθῆ εἰς πολλὰς περιπτώσεις καὶ δὴ καὶ ἐν 583 b «τῶν σοφῶν τινος ἀκκοεῖναι», ἐνθα τὸ σχόλιον «ἴσως νοοῦνται οἱ ἀντιπρόσωποι τῆς Ὀρφικῆς καὶ Πυθαγορείου ἠθικῆς». Φυσικὰ ἄλλοι συσχετίσαντες τὰ ἐν Φιλίβ. 44 B ὑπενόησαν τὸν Ἀντισθένη, ἄλλοι τὸν Δημόκριτον καὶ ὁ Wilamowitz τὸν ἴδιον τὸν Πλάτωνα. Ἀλλὰ ὁ ἐκδότης ῥητῶς δηλοῖ ὅτι ἀπεφεύχθη κατὰ σύστημα ὁ εὐρὺς σχολιασμός, ὀρθῶς δέ, διότι τὰ σχόλια εἰς ἕκτασιν δὲν ἔχουν πέρασ. Δέον νὰ ὁμολογηθῆ ὅτι ἐπὶ τειούτων περιπτώσεων ἔχουν δοθῆ αἰ οὐσιωδέστεραι πληροφορίαι πρὸς κατατόπισμὸν τοῦ μελετητοῦ.

Ἡ διαίρεσις τοῦ ἔργου ἐγένετο κατὰ τὴν γενικῶς κρατήσαν ἀντίληψιν εἰς πέντε κύρια μέρη ἐντὸς τῶν ὁποίων κατανέμονται ἀσχέτως τῶν 10 βιβλίων τὰ κύρια κεφάλαια ἀναλόγως τοῦ περιεχομένου. Καὶ πρὸς μὲν τὴν γενικὴν κατατόπισιν τοῦ ἀναγνώστου ἢ κατὰ κεφάλαια ἀναγραφῆ τῶν περιεχομένων τοῦ ἔργου καταχωρίζεται εἰς τὰς σελ. XIII—XIV, πρὸς εἰδικωτέραν δὲ ἐνημέρωσιν τοῦ μελετητοῦ παρατίθενται ἐπιγραφαὶ ἐξαγγέλλουσαι καθ' ἕναστον κεφάλαιον τὸ περιεχόμενον αὐτοῦ. Αἱ ἐπιγραφαὶ αὗται ἀριθμοῦμεναι κατὰ τὸ ταξινομικὸν δεκαδικὸν νεωτερικὸν σύστημα κατατοπίζουν τὸν ἀναγνώστην περὶ τῶν περιεχομένων καὶ τῆς ἀκριβοῦς θέσεως ἐκάστου κεφαλαίου εἰς τὸ γενικὸν πλαίσιον τοῦ διαλόγου.

Ἡ σύζευξις ἐκλεκτοῦ κειμένου καὶ ἀρίστης ἐρμηνείας δι' ἐπιτυχοῦς προσαρμογῆς, ἡ εὐστοχος ἐκλογή τῶν ἐρμηνευτικῶν παρατηρήσεων ἐπαρκῶν διὰ τὸν προσανατολισμὸν τοῦ μελετητοῦ καὶ ἡ ἐπιτυχῆς ταξινομικῶς διάρθρωσις τῶν ἐπιγραφῶν τῶν ἐπὶ μέρους νοημάτων τοῦ ἔργου καθιστοῦν τὴν παροῦσαν ἔκδοσιν τῆς «Πολιτείας» ἐξόχως χρήσιμον.

ΠΑΝ. Κ. ΓΕΩΡΓΟΥΝΤΖΟΣ

* *

ARIADNA CAMARIANO—CIORAN, *Academiile domnesti din Bucuresti si Iasi* (Αἰ αὐθεντικαὶ—ἡγεμονικαὶ—Ἀκαδημία τοῦ Βουκουρεστίου καὶ τοῦ Ἰασίου), Institutul de studii sud—est europene «Biblioteca istorica» XXVIII, Ἔκδ. Ἀκαδ. Βουκουρεστίου 1971, σχ 8 σ. 328—Κατὰ μετάφρασιν καὶ περίληψιν **Μαρίας Γ. Παπαγεωργίου** ἐν τῇ ἐκδ. τοῦ Ἰδρύματος Μελετῶν Χερσονήσου τοῦ Αἴμου, Τμῆμα Ρουμανικόν, «Δελτίον Ρουμανικῆς Βιβλιογραφίας», ἔτος Δ'—τεῦχος 6, Θεσσαλονίκη 1972, σχ. 8, σελ. 158.

Τὸ ἐν περιλήψει ἀποδιδόμενον ἐκ τῆς Ρουμανικῆς ὑπὸ τῆς Μαρίας Γ. Παπαγεωργίου βιβλίον τῆς A. Camariano—Cioran περιέχει συγκεντρωμένα πολυάριθμα στοιχεῖα ἀναφερόμενα εἰς τὴν δρᾶσιν τῶν Ἑλλήνων Διδασκάλων τοῦ Γένους ἐν τῷ χώρῳ τῶν Παραδουναβίων ἡγεμονιῶν, εἰς τὴν μόρφωσιν, τὴν σταδιοδρομίαν αὐτῶν καὶ τὰ πολιτιστικά των ἐπιτεύγματα. Ὅσα περιλαμβάνονται εἰς τὸ βιβλίον τοῦτο ἀποτελοῦν ἀπλῶς ἓνα κεφάλαιον τῆς ἐκπαιδευτικῆς δραστηριότητος τοῦ Ἑθνους μας κατὰ τοὺς χρόνους τῆς δουλείας, κεφάλαιον ἐξεικονίζον ὑπέροχον